

Радован Бели Марковић

ВЕДОМО

На стојну, бојара Тадића ветрењачу прстом пружаху, одреда, како Ваљевци, уз туршијски прокисле осмејке, тако и са различних страна намерници: `брез срца трговци и гдекоји пасажер у љуштури господског одеда`, који се `утешителним пренемагањем` довијаху, пазећи да не пофале у избору соучесних одисаја (`ја, мој брате... нуто, нуто... ене, де... мо`ш мислити...`), какви би се, `изменом ударенија на слогу`, у безочне усхићаје треном обретали, уколико прилике и неприлике тако штогод буду поискале, `под срамотом која се скрити не могаше...`

Чаршијски људи пак и пореске главе, `каоноти на полицајном увићају`, показиваху и `опредељено место`, гдено ће се стојна, у начерту ветрењача тек созидати, описујући и како ће *изіледаїи* (`чита Витковића кула, али у висину за хват пошла, с окретном главом ушеширеног свода и ветреним витлом од четири каната, дуж каната дванаест аршина`), док су нижи, прогледалих лактова чиновници и тањег стања умудрене ћифте казателне прсте језиком влажили, еда би познали одакле ветар дува, пре но што би се, пред намерницима са овога и онога света, о будућој зиданици изјавили, `на опрез и без крупних речи.`

А пошто је `предметна зиданица` редно докончана и ветреним витлом заперјала, мало време затим постајало, `колико да тикве прецветају`, од колена Ваљевци, таман као и јабанци, `пехотно и друкчије приспевши свати, поболели киријаши који су изврдали карантин, као и санити пасажери, после дуга

кланцања лајковачком пругом`, пред своје су ноге или коњима међу уши већма погледали, а бејаше и оних који су очима около шаркали, градећи се да стојну ветрењачу напросто не примећују, зачуђени што се о нечему чега нема заподева веће, тако да се стојна ветрењача у пуном габариту тек новијим добом гдекојима пројавила – `кад јој се ни *месѿо* више не познаваше`, премда би јој и таквој, наскроз скрушеној и у непело измештеној, одбрана од ружења и кућења потребнија него икад била.

Чистих руку из честитих побуда, вели приповетка, не може се ни мртвачки сандук склепати, тако да се и дан дањи овдашњи Архив претиришује, `не би ли по трулој вересији однекуд тукнуло` или се друкчије показали дужнички трагови бојара Тадића, стојне ветрењаче јединог *йоредовника*, и јединог *йомељара* (`који је досаду своју, меште жита, веком засипао и на прекрупну млео`), иако ведомо бејаше да бојар Тадић, фамилијарне масе првозвани притежатељ и големе ренте доживотни уживалац (`вољом упокојеног му деде, Живка, ваљевског имућника с ђутурум-титолом у онолико реди колико и за *Оченаш* потребује`), на вересију ни сат један није поживео, осем ако се, начално, у трулу вересију и земаљска трпија свакоме уписује.

А и сам бојар Тадић не баш присно примљену стојну ветрењачу као поредовнички млин није протоколисао, ни као млин уопште, отуда се и заљуљало о њезиној правој сврси нагађање, поготово у призрењу претенциоз-*сѿојносѿи* (`изузетности, илити првоначалности, утруц некеме и нечему, како год да би се узело`), а онда и њезине неутегнуте, на ствари: растројене *механике*, то јест: одлучености стожерног вретена од горњих тамо *каменова* (`сваком дојако на видиду: уза зид до источних врата, на кант усправљени, као да се нуде на продају`), тако да се читава *механика*, Бог и душа, залудно вртела мотајући око себе дроњке паучине, око које се, најпосле, најмљени ветрењак, некоји Онуфрије, настојатељски заузео, што му је, веле, слабо од руке полазило, `каоноти туцање бува у војеном шанцу под обасјањем пукнутих граната` – како се поспрђиваху они који су ветрењачара, Онуфрија, изблица виђали, а о рововским приликама једино у новинама ако су читали...

И тај Онуфрије... Паучине сребрени конци, наимае, од стожерног вретена и уз ноге тамо његове лепљиво су полазили, `лак-полако као лозица уз притке`, па редом: упалим трбухом и рукама до испод пазуха, око ждраловског врата, преко спарушених ушију и висока чела, `под своје му и шиљату ердељску

шубару узевши` – што свакојакe слутње побуђиваше, е да би се, вели приповетка, временом показало како је худи ветрењачар – `попут свилопреље оплетен у снази` – овај свет кроз паучину већма гледао, `на прилику удовице кроз нецани вео.`

А и ово ваљало би знати: нада Онуфријем не нађе се ветрењачара... После формалне смрти тамо његове и стидљивог укопа (`под сумњом да и не бејаше мртав колико се одока чинило!`), ни један прости воденичар није успевао да у стојној ветрењачи регенство своје успостави, поготово што упокојени предшасник није ни имао плату, а и сам бојар Тадић је брзо познао да нема такве плате и силе која би некојег воденичара у ветрењачара препојасила... И стојна му је зиданица, уто, видимо поклецнула, остављајући витло своје често у заветрини, због немогућства да сама собом навирује ветрену *илаву*, уз знање да би свака, па и ова јексик-ветрењача, `без ветрене главе као цигљена могила фугурисала, с мизерним послушањем да вранија јата примамљује и колеба убиствену досадност равнице, зашта и гдекоје криво дрво може послужити, ако би му о грамама висиле коњокрадице...`

Ко је ветрењачу икад видео, зна за ону тријанглу, за пајанту и ланце, с помоћ којих се, све са канатима, ветрена *илава* згодно угађа, тако да икојег ветра ни једна перка утаман не продува, а ко ишта зна о неуслишеним покојницима, не би могао јемствовати да ће ветрењачар, Онуфрије, с миром гробовати, на страну каква му бејаше с бојарем Тадићем погодба: за кост и квартал, меште плате коју, веле, није ни тражио, или за ујам којег није ни било, осем ако је стојну ветрењачу из доброг срца дворнио, `као ноти болесници којој ваља често мењати облоге.`

Елем, споља се слабо шта примећиваше, кром што неулегнуто витло није као некоћ и по слабом ветру живахно перјало, али нико није ни поумио да бојара Тадића о томе приупита, па да журке, као жеравицу на длану, у прву механу његов одговор однесе – пред партајично супроћену публику, суочену са могућством да и крв падне ако се промптно не реши: да ли Краљу Милану и после смрти припада апанажа, или ће се приватни његови дугови друкчије намиривати...

Душе ваља, исправан би вапрос (`с ветрењачаром, воденичарем, или без икога, чему ветрењача, ако ујма нема?`) свако могао поставити, премда на такав вапрос – како се гдекојима учињаваше, а гдекоји с тим у вези и утврдо стајаху – једино књижевство могаше да одговори, пошто бојар Тадић, према свиђању

доктора Суботе, и самом себи остајаше дужан одговора, `као-
ти коалиционо министарство у ствари краља Милана, којино се
можебити и преко гроба јоште задужује!`

А учени доктор Субота, ваљевске Луде куће указни упра-
витељ, `екстраординаријус са сопственом пропедевтиком`,
бејаше човек који је силазио низнутрене комове забележе-
них сумашедника, као и у душевне дубаче јоште држећих људи,
`умног ценза што би се тицало`, па је, приликом таквих *сила-
жења* – причало се – и себе самог канда упустио, иако се то на
први поглед није опајало.

`На први поглед, хм...` Али свеједно: могао је да рачуна на
мрву погаче и прстохват соли гостољубља ваљевског и почито-
вања, а и да ће послушан бити (`у стицајима заварчења душевних
убоја и вреди`), на страну што се знађаше како баш и није ред
да указно лице, ма и Луде куће куратор, од колубарских ветро-
ва преотима сопствене шешире и `погледа наквирцана писма у
којима га љубви доучава из белог света некоја куртизана...`

Остављајући по страни доктора Суботу, `књижевног чове-
ка који се као литерата никада није публично опробао`, у Белом
Ваљеву удиљ би се нашло од сваке руке списатеља (`донекле и
признатих, у гдекојем стицају`), одреда под сумњом: би ли се
икојему од њих дало оно што и најбољима ретко полази: у стиху
и прози да одлуче досаду, која трује и уситњава душу, од доко-
лице у којој се зракуцају Божије куће биљурни прозори – с чим
у вези би, `колико год остављеног по страни`, доктора Суботу у
средиште ствари ваљало таки призвати...

`Више они знају о повраћају Устава из 1869. године, дочим
о стварима душе, и колико је овог света чамотиња тешка, муч-
но да би когод слова написао!` – овакву оцену само `мужи
мудрени`, попут доктора Суботе, могаху донети, али и сваки
грамотан човек, `брез зле воље и пргаве ћуди`, могаше *йреко-
носирајти* којем драго овдашњем списатељу како се грдно брука
кроз књижевну моду, а не да се – `читалачки тобож понижени`
– и утврђени нечитаоци публично жале што то Ј. Скерлић није
учинио, с кудли већом кивњом што се о тој ствари изјављује
баш доктор Субота, `оглашени заштитник мнимог литерате,
Р.Б.Марковића, паљеткара по туђим књигама, који не крије да
му у Лудој кући и докторски фијакер стоји на распожењу...`

`У таквом свиђању ствари`, говорио је доктор Субота,
`само краљевска доколица, уколико се с њоме исправно распо-
лаже, надареном писцу, а и друкчије грешном човеку, будућем

покојнику у сваком стицају, омогућује да се колико-толико *йроживи*, спасавајући га од могућног небеског понижења: да за рукаве повлачи нижег реда светитеље, нови живот – пошто га од Бога прокраду! – е да му удахну, све са новом судбом и проветреном душом, како би, поучен искуством, с друкчије успоменама, испотекар умро и по свом замишљају сохрањен био.

Али нестасалим литератама (изузев ча-Милована Ђ. Глишића, можебити, који се воденицама већма забавио, прем ако је и прву бразду оватио на *йоџакшем* њиварку српског реализма) не бејашу у појму ни простије ствари, камоли доктора Суботе толковања (како се,прибогу, од душевног градива, самосаздавају с верандама куле-облакиње?) и свићања непротоколисаног предузећа – у бршљану стојне ветрењаче, као некакве, у отписаној крајини крилате карауле, од чије крилатости слабо презаху и састарели ускочки ветрови, којино су своје издували...

С књижевног пункта гледано, ни бојара Тадића *portraite* не бејаше лако *израдиџи* од градива које су архиварски беамтери већ *йретиријерисали*, одујимајући све што им се допадне а остављајући оно што ће слабо коме помоћи, премда се и са таквих, стицајем претеклих хартија може штогод напаљетковати, имајући у виду да се и у обраном винограду слатка пуцад затекну, па и под свелим лисјем узрели грозд који се и до првог снега кадшто додржи, каоноти евенак у смрзлом прозору, због чега ни један газда винограда драгом Богу није захвалио...

Али овде је о архивалијама говор... И у Дворском архиву, кажу, више је сачуваних гратулација неголи народних жаоба, отуда и истористе из грешке у грешку падају, верујући писаним изразима оданости Престолу, као што би се, због одсуства писаног градива, дало закључити да се бојара Тадића живот мимо њега главнином одвијао, каоноти живот некојег министра, између две аудијенције код краља Милана, или гуравог сељака – између два пореска рока.

Бојар Тадић, наине, пословну корешпонденцију слабо је практиковао, пошто човек од посла баш и не бејаше, осем у чрезвичайним приликама, ако је требало *исџословаџи* церемонијал-арч за какву дворску депутацију. Међу камералним му тамо хартијама, трипут претраживаним, ни галантна писма нису затечена, као да их није ни било (тја... ко би сад то знао?), поготово што је и у запамћењу остало да је већма себи самом чинио друштво, застајкујући таман са онима које не могоше да избегне, па му је и столица учесто празна остајала не само

уџорницима у жутом салону госпође Олге, већ и четирицима у одвојеној соби Секулић Хотела, гдено су држали серкл членови Црног одбора Дванаесторице ('*sub rosa* заметнуте Ложе'), који се за све питаху, препуштајући одговорност указној, као и тобож изабраној власти, на ствари: протекционисаним и изви-каним субјекатима путером улепљених глава, тако да им ни најјачи ветрови не могаху одувати облигатне шешире.

Не, бојар Тадић не бејаше недруштвени особењак, како би се то гдекојима могло учинити, он бејаше само особен у друштву, као што ни стојна тамо ветрењача не бејаше у Белом Ваље-ву једина залуд-зиданица, али је *одвајала* од Витковића куле, прибогу, већ и по томе што се узалудност Витковића куле тек у историјском свиђању показала, после толико изгубљених битак-ка, дочим се за стојну ветрењачу проносило како је већ у првом *начерџу* узалудна била.

Овим следством, познала би се и достина људи који су се наоко одвојили, док су се на ствари само одмакли и склонили ('*навадом оних који не би хтели да их на протокол узму као сведоке на месту злочина*'), а и стојна ветрењача не бејаше ни прва, као што неће бити ни последња зиданица која се не чињаше ни налик оној зиданици каквом ће се доцније указати – кад у причи, 'камен по камен', буде претемељена, с помоћ штокаквих књижевника, вазда готових да народу натурају своју вољу и сва-коме памет досољавају.

Како год да би се свиђало, ниједна дворска депутација без бојара Тадића није состављана, нити би без потписа тамо њего-вог иједна резолуција и *аџреса* из Белог Ваљевога отишла, као ни ансхтскарта без усликане стојне ветрењаче, 'која доминира панорамом док Бело Ваљево чили у поднебесној магли, сваког јутра освиђући скученије но што је омркнуло', како је забеле-жено полеђином некојег поништеног рецеписа, похрањеног у једној од три кутије са архивалијама доктора Суботе, 'окова-ног тешким гвожђем платоничне љубве', коме су се поменуте ансхтскарте, 'постиђене постиљонским жигосањем', из белог света повраћале с недозваних атреса извесне Madame Chauchat...

Било је и покушаја, 'не да није било', да се стојна ветрењача комесијски прегледа, споља и изнутра, како је најпосле и учиње-но, 'под видом гратуларне визитације какву бабињаре практи-коваху', али по одејању и шеширима тројице беамтера ('*вирил-них членова состављене комесије*'), ни трунка паспаља да је попанула; 'само нешто паучине, у одсуству помње ветрењачара

Онуфрија, ако се коме о лакату бејаше закачило`, како и у записнику изреком стоји. Прићутали су се, после, и бојара Тадића начални противници (`који се ни на мукама спорних начала не би присетили`), а ни стојна ветрењача не могаше се узети као казнима оптуженица – чак ни пред сокачким трибуналом ваљевског кевиља.

Међу штокаквима, `и свакаквима`, бејаше и оних који мишљаху да ће све у добром правцу поћи ако бојара Тадића и стојну му ветрењачу на миндрос узму новине, али новине нису намрле довољно доказа да једна бигар-зиданица може бити од штете само зато што од ње нико вајду није видео, па ни сам њезин градитељ, бојар Тадић, који је терао свој ђеф стриктно поштујући све законе, као да и није у српском поданству већ уредног пасепорта страни пасажер (`чит онима који *обичаје* записују и по ливадама хватају лептире`), остајући запамћен више као *йојава*, са господства свога, можебити и као *лик* из недочитаног романа, негли по томе што се није видимо потрудио да заметне корешпонденцију са псеудонимичним субјектима који за *Agramer Zeitung* истинито писаху, а у домицилном новинству, под правим именима – наскроз супроћено оном што су на страни већ публиковали.

Појавила се, веле, и једна *Аџреса* у којој се тврдило да бојара Тадића не треба млако тужакати него одсеком осудити, а стојну ветрењачу привести познанију еснафског реда и у корисне цели управити, каоноти пунолетну сиротицу над којим је престало старање пупиларног фонда. Не знађаше се, додуше, ове *Аџресе* досежима инштанција, а под сумњом је и сама *Аџреса* остала, пошто су сви потписници одрекли потписе – чим се рашчуло да с бојаром Тадићем Друго одељење води преговоре (`...ко би се шалио са стајаћом војском!?) у поверљивој ствари самог Двора која се тицаше. `На Вама је да се Вашој совести одужите`, наводно је са високог места бојару Тадићу поручено, али спрам ове интимат-поруке – и поменуте, неархивисане *Аџресе* – беамтерски диштанц ваља сачувати, као и наводнике на својим местима.

Неархивисане су, додуше, многе хартије остале, а и оне које су архивисане на сигурном никад не бејашу, као ни у азилу политички људи, којима се азил указаном потребом сваког часа могаше укинути. Ни са војеним градивом боље стање не бејаше, тако да се недоумевало: имађаше ли утројена она стража, о којој се, као о највећој тајни, шапатно причало, наређење да

`брез опомене` пуца у оног ко би у стојну ветрењачу покушао да уђе или у оног ко би из ње хтео да изађе, али се подозреваше, као и данас што се подозрева, да истурена стража није подизана док у хуку бејаше тифусна морија, па и задуго после, `док није углављен тобожњи мир`.

Причало се, такођер, да у стојној ветрењачи, после нежидерског робовања, бојар Тадић издржава карантин, а кад је овај из Врњаца доктору Суботи изаслао ансиктскарту, а недуго затим се и у Секулић Хотелу лично појавио (`зарад сликања са Кристином Нилсеновом, добровољком од Хипербореје, чији се болничарски огртач као крсташ барјак гдекојима јоште призираше!`), заљуљала се чегрст, велика, и у јапади сумње стојна ветрењача задуго остаде – док није преважила прича да је утројену ону стражу ђенерал Мишић лично испоставио, својим начином обавештен да ће јој моравски један сељак, Тола Дачић, покршити крила, како би том дрвенаријом подлагао у тифусној болници тучане фуруне, `већма по докторским собама, колико да се зна!` – с чим је хармонисало и сокачко мњење: `Ако су на ред дошле, све са свелим ивањским венцима, газдинске плаве капије, што да се чувају канати залудног ветрила?`

У свиђању ђенерала Мишића, стојна ветрењача је, веле, као пола Дринске дивизије вредела – не зато што су њезина крила на једно место сјављивала а истим махом и на различне стране дештинисала кужне ветрове, већ стога што се у премрлој Србији једино поменута крила дрзновено окретаху! Да, баш дрзновено (`готово у *самјасу*, у призрењу зупчаничке, и уопште: механичке одлучености стожерног вретена од малог и великог кола, тиме и од горњих каменова`), тако да је та дрзновеност у очи падала и у памети свакога пожуљкивала (`на прилику скројенице: *Ево мене, ејџо вас!*`), поготово у омарним часима – кад се чињаше где ни дашка ветра ниоткуда нема и да долази слинаво пролеће, `кад ће се по башчама ваљевским само ђулићи увеоци слутљиво приметити...`

На симболичној инштанцији ваљало би ово проразумевати, али и у ординарном свету бејаше за препоруку подаље се од стојне ветрењаче држати, `брез обзира што је подигнута стража`, почем се за готово могоше узети како ова зиданица, у рату и миру, једино на ансиктскартама сама собом није носила ризико, што ни за упокојене владатеље српске не стоји, по облигатним контрафама ако су изображени, због чега су недужно пострадали толики рамови...

А и у погледу ветрова се канда рђаво рачунало: чекало се, божем, да ветрови из Србије поган одувају, па да живот испотекар започне, губећи притом из вида да не ваља се ни у ветрове ђутуре поуздавати, поготово ако се зна и приповеда да је Душанов ставилац, доцнији кнез, Лазар Хребељановић, и на пању накривљено држао главу – ослушкујући даљину и хук предидуће битке, занаго понадан да ће се косовски ветрови кад-ли-тадли у ружу слистати...

Све ово не би остало без рђавих последица по добар глас ни каквог намастира, немо промискуитетног здања, као што је ветрењача, ништа мање не удећи ни њезином сахибији (‘чија душевна заветрина, према општем мњењу, ионако поговодаше једино тићењу карактерно љигавих печурки’), али је преотело маха опортуно свиђање да је бојар Тадић друкчије откован, па се мора истрпети не само што, осем на Двору, ни пред ким не скида свој, нокширске форме полуцилиндар, већ се и његово ‘ветрено тамо предузеће’ мора предеверати – ‘као год што је кнегиња Љубица, својим вактом, предеверала Малу Госпођу...’

А стојна ветрењача је и друкчије потворавана – за поодмаклу трудноћу!

Гдекојима издалека личећи на какву габаритну у кринолину госпођу, ова зиданица не могаше избећи да је на миндрос узму и у Секулић Хотелу, гдено је забележени злбник, Н. Калабић, ваљевски геометер (‘и Грађанског побратимства Ујурсуз несменљиви председатељ’) подизао ноту, поредећи њезину silhouette са тешком сенком коју је дворским перивојем за собом вукла ‘фигуративно трудна’ краљица Драга, ‘гледајући свакоме право у очи...’

За овакву чикарму бојар Тадић морао је зајамачно знати, али бејаше преко јего очекивати да он, ‘као Он,’ Н. Калабића тога ради на дуел изазове, док упокојена краљица Драга на овом свету и не имађаше заступатеља, поготову међу штокаквим журналистама, којино су још за Њеног доба образ погубили, уз знање како и Побратимство Ујурсуз заштићено од таквих бејаше, сваким начином, па и конштитуцијском одредбом: ‘да се за пуноважног члена може примити само начални угурсуз, чији угурсузлуци, на резил и привидну штету појединих Срба, иду на стварну ползу будућности српског народа...’

Али за разлику од угурсуза по крви и угурсуза на дан и комад, упуштених журналиста и купљивих сведока, начални угурсузи су стојну ветрењачу, осем по изузетку, слабо

примећивали, знајући да управо тако једу цигерицу бојару Тадићу, који и иначе удручен бејаше – колебањем Началства да се писмено изјави: има ли стојна ветрењача иста права као и остале зиданице у Белом Ваљеву...

‘Иста права, тја... У поодмаклој трудноћи, мо’ш мислити!’, како би се препуклим фалцетом огласила некоја од ваљевских ‘кибицфенштерки’, као да су јој покварени проводацијски рачуни, пошто се читава варош и иначе бејаше забавила женидбом бојара Тадића, ‘човека лепог појава, јаког стања и особена карактера’, али све се преко мере отезало (‘или не бејаше моменат, или би у задњи час проверила удавача, коју женик зацело није ни познавао, камо да би у некаквој обавези спрам ње стајао!’), док најпосле није постигнуто сокачко-салонско согласје – да се о деликатној овој ствари и доктор Субота дишкретно приупита.

Доктор Субота, веле, не хтеде све по реду да исприча, линијом пријатељске лојалности, али је поменуо форму каце која ветрењаче одлучује од приземних зданија, указујући притом и на различност Витковића куле (‘ваздашње мете артиљерије’), од ваљевског, *на њокој* зиданог Началства, чије унутарње двориште имађаше своју, чисто полицајну сврху: за иншталацију придворних вешала, ‘ако би се указала потреба да нечије погубљење не буде публично оглашено.’

Прелазећи на саму *стйвар*, доктор Субота није заобишао ни еолске фантасије, општу промајност доба и стицаје душевне ветровитости наоко талумних људи (‘аналишући кнеза Михаила *роман*, као и Драге Машин предузимљивост у погледу *окурчења* јуног Краљевића’), уз овакво вештачко закључење: ‘Може бити да, у призрењу уобичајене женидбе, бојара Тадића ствар и не стоји добро, али свако ће своје срце најпре послушати... Срце своје, да... о чему се и песме певају...’

Запамћена је притом и доктора Суботе ‘цитатна поанта’: *Искусїво ми ћуїшайї вели*, уз коју је пуцнуо прстима, кажу, као да Цицварића музиканте сазива, а није заборављено ни његово тамо опричање: ‘Од повратка са школовања на страни’, наводно се изјаво ровашених душа признати свидилац, ‘тако штогод у земљи Србији нисам чуо ни познао, поготово са ветрењачом смешаније, али се, течајем школовања, о сличитој ствари *ex cathedra* кадшто говорило: С помоћ каменарских ргача и гладилки, наиме, вештим рукама, у каковом бањском перивоју, гдекоји би и из сиње стене, молитвеним усрдијем, изводили

крепосну девојану, а после јој, наочиглед шпацирајућег света, корпе с цветјем доносили – унтерхалтунг замећући с њоме!

У `брезгрешно созиданије` стојне ветрењаче ионако нико није веровао, куд у плотско смешаније с њоме (`далеко било!`), јоште мање у књишко могућство да у мрамор-стени, `каоноти у љуштури пуж`, опстојава лепота девојка, али је преважило прећутно згласје да једино Божја промисал могаше дрзновену, бојара Тадића тамо зиданицу хармонисати са `варошким бреспоретком` Белог Ваљева, пошто се стојна ветрењача са свих мотришта, чак и љутим оспораватељима њезине умесности, кадшто указиваше као душевна примама, `прелесно сомаштаније`, обашка ако би се из даљине гледала, док се као у подводној тишини окретаху њезина крила.

А љутих оспораватеља числом не бејаше мало. Главнином питајућих се људи за којима и иначе нагли гомила, отуда се кудли важнијим чињаше утројена она стража због чије стратешке испоставе и тактичког обдржања ловорике је побрао сам ђенерал Мишић, `доцнији војевода`, који је једним махом две муве убио: обдржао је стојне ветрењаче карантинску недоступност (*ad 1*) и омогућио демонстрацију силе колубарским ветровима (*ad 2*), на страну што је стојна ветрењача у свом лику опстала, као једина. у Белом Ваљеву зиданица коју је бојар Тадић, `пошто се из Нежидера ломан повратио`, с охолом сетом у предратном состојању препознао, о чему су архивисани и овдашњих списатеља смушени *зайочеци*...

И тако... После нежидерске конфинације, гратуларно *йри-мање*, меште у фамилијарној пустолини на десном баиру Колубаре, бојар Тадић је у стојној ветрењачи очекивано, премда не баш сплендидно уприличио – једног од позлаћених уторника у михољском месецу, али у рђаво одлучене часе: пред заранке, кад се са сушила купе мртвене рубине, штоно ће се препирати и на прозраку задуго износити док их не подеру они `којено ће и наредно рато затећи како, од себе старији, просе пред црквама, чекајући да их препознају виши официери...`

А стојна ветрењача и сама бејаше за уречено примање *касџиле наређена*, `каоноти за просидбу удавача.` Наоколо: колицина згодно развешаних кирицијски фењера и варошких лампи, спремних да одмене утрнуло Сунце, унутар: полијелеј и са белим свећама трокраки чираци, гирланде рујевине низ стожерно вретено, јакла клада и жар на огњишту... Пофалиле су само фиранжице низ горње прозоре, који су, право рећи, `брез

цклета били`, на аргате (`пушкарнице`) већма наличити, али о фиранжицама би могло – после свега – јоште да се разговара, у призрењу да би будоарски уређај више доликовао Потјорековом командном бункеру негли једној присталој ветрењачи.

Да... на свом месту затекла се и Светог Стевана Ветровитог заветна икона, с кандиоцем и стручком босиока, а длан пониже: мајке му, Вемије, и оца, Светислава, увеличана и малчице бојадисана, вољом бојара Тадића, за овадашњи Мусеум *ојредељена* `брачна слика`, супроћ њојзи: Гвозденог пука офицерство (`у јеткој сепији погубљених чиновна и лица`), док је на прочеоном месту, `оделито у кленовом раму`, разметно пресентисана, све са стојном ветрењачом, Белог Ваљева *дубока њанорама*, уз контрафу краља Александра Другог Ујединитеља (`у војеној гали с акселбендерима и златним еполетама`), здесна, а с лева: ретуш-слика упокојеног газде Тадића, Живка, у свечаном мундиру резервног капетана, `готовог да сваким начином послужи Србији, колико и врњачком променадом да се прошпацира...`

Чињаше се да је све то (`па и сам *ујорник* као позивни дан`), намештено утруц иначе *редно* позваној госпођи Олги, чији је жути салон ратним добом прежутео и гадљиво угњилео, `каоноти краставац ког би Архистратиг Михаил застао у башчи`, тако да је и сама госпођа Олга наскоро доконала: да је Париз једино место у којем би се, `не терајући нобл`, дало живети и од ренте коју носе упокојеног јој мужа ваљевски дућани, превише притом да су под укрштеном артиљеријскоом паљбом од главнине ваљевских дућана само *ајиресе* претекле (`и да *својом* назива кућерину под хипотеком, из хеца уфишеченом и спаљеном потом, у наступу парадне великодушности бојара Тадића, кад се и тапија стојне ветрењаче у пепелу умало не нађе!`), али се најпосле све некако уредило: госпођа Олга је жути тамо салон изнова меблисала и књижевно прекадила, уз чинодејство домицилних заступатеља паришког начина, у првом реду Капетановића Млађег, поете надреалистичког инсистирања, који је за асталом Н. Калабића велико почитовање заслужио и чин побочног официера дуге пловидбе по ракијашком мору – небеско-поднебесном линијом Беле звезде, видиме само онима који не знађаху за рани починак и рано устајање.

И да се не заборави: на уреченом примању, бојар Тадић је узванике редом дочекивао у црном салонском оделу (`какво човека повезује са слично одевеним људима са овога и онога

света`) у којем се канда и сам морао *иpажити*, почем се у Нежидеру готово погубио – у телесном смислу и друкчије.

Госпођа Олга је у паришкој кутији домаће колаче донела, ванилице и гурабије, не помињући узурпацију *свој уџорника* и главнине *њених* узваника. Са собом не баш добро состављена, у црној хаљини до пета (`више у *рушнини*, но у приличитој тоалети`) и лакој шкуртељки од лисичјег срта, `брез видиме срди прогутала је кнедлу`, гредeћи ка уреченом дештинату `каоноти краљица која лишена апанаже напушта земљу.` Одбила је, кажу, и место у фијакеру Капетановића Млађег, помало стрепећи: да ли ће се спрам стојне ветрењаче пехотно осентати и да ли ће је пропустити већ проглашеног војеведе сеновита стража.

Све је, веле, у миру наоко протекло и само су ретки опазили муње безгласнице из очију сетног домаћина и његове горде узванице, као кад се у небесу сусретну два тешка облака. А и сам је Капетановић Млађи, гредом, посумњао да се фијакером, `како се поспрђиваху овдашње Гимназије кинични супленти`, може стићи до ишчезлог света у којем витлају ветрењаче (`плашећи аждахе, које су се, нехатом Светог Ђорђа, намножиле преко сваке мере!`), пуцњем прстију означивши, у погледу дештината, успутни предомишљај: наместо стојне ветрењаче и `субалтерне позитуре кавалера којему је дама одрекла хофирунг`, треном је изабрао мирну луку Секулић Хотела, гдено га очекиваше абиновани астал – као палуба фигуративне лађе за дугу пловидбу...

До механске и сокачке јавности, колико до јутра, допирила су сознања да је бојар Тадић одлучно одбацио покушај искупљања *кориснице* у сврху местимичних поправака стојне ветрењаче, изјавивши гратуларно задовољство њезиним стањем (`изнутар је *сређенија* него кад сам је оставио, а споља, у кринолину од бршљана и прониклог ладолежа, као одмакнута три века унатраг!`), док је на закучасто, једног журналисте питање: `хоће ли прекречити два црвена крста коју су северном и јужном страном, са војених разлога, дуж ветрењаче, четкама намоловани?` – исповрнуо доскочљив одговор: `Мени не сметају... Крстови као крстови, а и иначе бршљан их прекрива, као и све на овом свету што ће прекрити, ако се Господ буде питао...`

Под сумњом је, међутим, остала о кринолину поетска му *нађеница*... Јесте, бојар Тадић кроз овдашњу Гимназију бејаше проведен, нешто је с дрвета сознања и на страни набрао, али књижеван човек није био, нити је, пак, док све живо спава, понад књиге ужизао свећу. Истинабог, важио је за слабо

доступног натражњака, `управо ароганс персону, уображени-ка који се и сам од себе подаље држаше`, само песнички жуљ није му се познавао, нити би тако штогод у Белом Ваљеву могао сакрити – `све да му је сир ко кајмак био...`

А од напред поменуте *кориснице* (`нешто је, иза леђа бојара Тадића, ипак прикупљено, уз слогу да се купљевином сиротиња потпомогне`) слабу вајду је мало ко видео. Разабрало се, наиме, да би мизерна свота сиротињу зјело повредила, па је решено да те паре, `по одбитку фијакерског трошка и кочијашке напојнице`, уђу у ревену за `стојеће пиће` у Секулић Хотелу. Служени су ракија, кафа по вољи, вино и пиво, док шампањски први пампур, `уз соизволеније присутних`, азимутски није прелетео преко астала по којем се пред Капетановићем Млађим шпалирису саху испијене чаше, по чијим заднима су се киселе мушице за голи живот очајно бориле...

Све у свему, манирисано одсуство госпође Олге из ревену у Секулић Хотелу једначило се, `од ува до ува`, са њезиним манирисаним присуством на *йримању* у стојној ветрењачи којој су, како се приповедало, `через шапатљивог ветра утрнула крила` – управо те вечери, када је требало да се *йокаже!*

Сморени и канда прегорели бојар Тадић смишљено је, веле, превиђао госпођу Олгу, обашка њезино и у позном добу залишно женство, знајући да је она, `каоноти извежбана актерка`, умела да од свега направи театар, што би јој и на његовом тамо *йримању* без неке успело, само да је тако штогод хтела – о чему се и дан дањи сецају опкладе, уз призив тугаљивих стицаја и пресних анегдотичности које су и саму стојну ветрењачу надтрајале...

Већ упокојена госпођа Олга – `Боже благи!` – и после толико година, узима се у рачун као да је жива!

Таман тако, да... Најпосле, она је, `као што се зна и светом казује`, соблазнила и око свог одра жаобнике, обашка прелешћујући црквеног човека, косистористу Симоновића, који се а *parte* запитао: `Иде ли то да се оваква жена упокопа? И не само да су мушкима, том (не)приликом, испод кошуља поиграли рибићи, него и оглашене ваљевске трибаде последње целовање преко сваке мере отезаху; `у присном објатију и чврстом пољубима, као кад се дављеници повраћа дах`, због чега је, `меште седмичне даће`, консисториста Симоновић, затомљујући сопствену неснађеност и публичну бруку, уприличио `с наopakим свећама клетвено бденије`.

Са овом приповетком сојузио се и гдекојих зловника накнадни увиђај: да је бојар Тадић и упокојеној госпођи Олги, насупроћ консистористи Симоновићу, свеће за здравље прислуживао, иако је госпођа Олга – према онима који су дуго памтили – удиљ с њиме, живом, `да живљи не могаше бити`, говорила као с покојником, чак и кад му је (`једном и никад више!`) седела у крилу, што је, следствено, на његовој тамо души оставило убој, за који је од доктора Суботе потраживао мелеме, поготово после њезине формалне смрти и напред описаних прикљученија...

У погледу те ствари, сам Бојар Тадић се ушчувано држао, остављајући другима да говоре и којешта притом изнаходе; трећом руком `подмиривши трошкове гала укопа и парастосног арча, да би само доктору Суботи поверио: како је с госпођом Олгом углавио мир – `од часа кад се и сам, на Господњи призив, буде престабио`, о чему се у овдашњем Архиву нахађаше и датумисани анотат.

`Површна њезина љубезност биће смешна у небеској димензији`, записао је доктор Субота, `а ни одлични мој пријатељ, бојар Тадић, с неком протекцијом не може рачунати ни пред капијом Господњег првог митарства... Дворска етикета предводитеља которских депутација, увежбавана под краљицом Драгом, на небесу ће се стубоком друкчије примати, неголи на каквој ваљевчанској свадби!`

А писак макине јутарњег воза, који је по реду возње из Лајковца уобичајено каснио, застао је са описаног *йримања* узванике, таман кад су у Секулић Хотелу гдекојим пансионистама приносили доручак... Запажено је, у жустрој дебати, да су, на синоћном *йримању*, као затрајали гости (`који ће се о нечем важном насамо договарати!`), уз бојара Тадића пристали чудни свати, `неовдашњи појави`, које нико није раније видео: усукани јабанац *йреживелої* лица, чије гондолијерско одејање и жабо од чипака, уз дуге зулуфе и високи цилиндар, упућиваху на присне везе с каквим путујућим позориштем, и некоји, жуте масти а клонула брка – `у конзервативном оделу трговачког путника` – поспани господин (`по камфору од кога је доносило!`), чија је носатост јемчила псачанско му тамо порекло.

Истористима и литератама остало је да сврзиконце расплићу: је ли то бејаше очекивани, пре деведесет година уречени сусрет госпара нахвао, Лукше Соркочевића, овим и оним светом аветног каравана ахашвер-путовође (`који се у народним

причама јоште није раскомио`) са г. Савом Савановићем (`који је и у читанке унишао, а и иначе досадио Богу и народу`), забележеним пробисветом и `развампиреним вампиром`, кога су, веле, и врњачким шетиштем с књигом у руци гдекоји виђали, док су га гдекоји познали и као вештог, с три карте продукционисту. А можебити да се и о стицају околности радило, што по бањама и на *йримањима* почесто се згађа, опредељујући и епизоде штокаквих романа.

С тим у вези, мними литерата, Р.Б.Марковић, имађаше одвојено свиђање: `Са становишта Вечитости`, чињаше се задртом овом паметару, `могућно би било да се госпар нахвао, Лукша Соркочевећ, неопозваним налогом Малог Већа, у Белом Ваљеву и на реченом *йримању* кастиле појавио, с асесоар-огрлицом *Doktor Iuris honoris causa*, како би свршио са овдашњег трга давнашње рачуне, које Република ни у небеском деташману није заборавила, док је г. Сава Савановић, можебити, изигравао *йреће лице*, домицилног *йаврља*, илити мирођију у неподгрејаној клин чорби, по Држићевом рецепису, каква се и удвоје могаше покусати, све уз готово знање: стојна ветрењача је и созидаана с рачуном да послужи као резиденција за договоре дејствених и будућих сенки...`

Али доктор Субота, према сачуваним нотатима, не хотијаше да своју кануру на туђи коловрат приставља, свиђајући да је бојар Тадић у стојној ветрењачи описано *йримање* уприличио само зато што му се чињаше да је такав ред и да – `знајући му ћуд` – уцвељен не би био ни да се његовом тамо позиву нико није одазвао, `inklusive` и двојицу непрепознатих субјектата`, чему ваља прикучити и ову, лудничког екстраординаријуса киничну *ојаску*: `С извесног пункта мотрења, с којег и бојар Тадић опсервише овог света жалосне прилике, свеједно је јеси ли у Белом Ваљеву познат и признат или си потпуно непознат и непризнат, ако је позната твоја душевна атреса, у даном стицају: стојна ветрењача, дештинат који на оба света, попут гроба, има своје неупитно важење` – уз добру веру да би свака од провадацика ваљевских и кибицфенштерки на свој начин *ојаску* ову разумела (`уз мало грштења, због друкчије туршије у којој се реч *ојаска* добом киселила!`), а међу њима би се, зајамачно, нашла и аспида која би однела шнур, примећењем на рачун ледичности бојара Тадића: `Ништа му не вреди,ако је спао на ветрењачу!`